

7. Фігель Ю.О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки.* 2016. № 837. С. 357-361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_59. (дата звернення: 05.05.2024 року).

8. Скрипнюк О. Конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Публічне право.* № 3. (2011). С. 5-11.

9. Андрієвська О. В. Про конституційно-правовий механізм обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах.* Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. Вип. 7. С. 83–86.

10. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. 440 с.

11. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

12. Осинська О. В. Обмеження прав і свобод людини: теоретико-прикладні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 20 с.

13. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. № 1-2. С. 32-36.

*Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах правового режиму воєнного стану для України вкрай актуальними залишаються не лише питання збереження та відновлення територіальної цілісності, подолання російської агресії, а й охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина. Звернемо увагу, що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Зупинимось на окремих заходах правового режиму воєнного стану, що

стосуються права власності. Так, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану: примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, зокрема об'єкти фонду захисних споруд цивільного захисту, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.

Незважаючи, на можливість обмеження навіть конституційних прав і свобод людини і громадянина, розглянемо особливості кримінально-правової охорони права власності в період дії воєнного стану. Адже відповідно до положень ст. 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [2]. Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 р. [3] визначено механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних та фізичних осіб для потреб держави. Важливо не лише забезпечити відшкодування вартості зазначеного майна, отримання наступної повної компенсації, повернення майна, що збереглося, та надання взамін іншого майна, а й захистити від поширених на практиці кримінальних правопорушень проти власності.

Зауважимо, що в структурі злочинності частка таких кримінальних правопорушень завжди була значною.

Особливе занепокоєння викликає вчинення згаданих кримінальних правопорушень проти власності в умовах дії правового режиму воєнного стану. Адже суспільна небезпечність таких діянь істотно підвищується. Так, деякі громадяни змушені були залишити свої домівки, рятуючись від агресії. Нерідко цим користуються правопорушники з метою безперешкодного заволодіння чужим майном, проникаючи до житла, закладів торгівлі чи інших приміщень.

Як засвідчила практика, факти розкрадань з початку повномасштабного вторгнення агресора на територію України стали звичним явищем. Причому такі кримінальні правопорушення вчиняють як окупанти, так і громадяни України. Зауважимо, що іноземці також в Україні підлягають кримінальній відповідальності. Через нові реалії виникла потреба ввести зміни до

Кримінального кодексу України (далі – КК) [4] з метою його приведення до умов дії режиму воєнного стану та забезпечення притягнення до відповідальності за правопорушення, що вчиняються в сучасних умовах.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 р. [5] для таких кримінальних правопорушень як крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем передбачено нову особливу кваліфікуючу ознаку – вчинення їх в умовах воєнного або надзвичайного стану. Зазначена обставина вплинула на покарання та, як наслідок, на ступінь тяжкості цих правопорушень. На даний час – це тяжкі або особливо тяжкі злочини.

Так, крадіжка (ч. 4 ст. 185 КК) карається позбавленням волі на строк від 5 до 8 років; грабіж (ч. 4 ст. 186 КК) – на строк від 7 до 10 років; розбій (ч. 4 ст. 187 КК) – на строк від 8 до 15 років із конфіскацією майна; вимагання (ч. 4 ст. 189 КК) – на строк від 7 до 12 років із конфіскацією майна; привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ч. 4 ст. 191 КК) – на строк від 5 до 8 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

У подальшому Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень» від 13.07.2023 р. [6] передбачена відповідальність за шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому (ч. 3 ст.190 КК). Карається злочин (в цій частині шахрайство є нетяжким злочином) штрафом від чотирьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що потрібно не лише притягувати до кримінальної відповідальності за вчинення розкрадань, а й запобігати цим кримінальним правопорушенням. Важливо інформувати населення, в тому числі через медіа, щодо нових способів вчинення правопорушень, специфіки забезпечення охорони та зберігання приватного майна, особливостей поведінки у різних криміногенних ситуаціях тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
4. Кримінальний кодекс України 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України

щодо посилення відповідальності за мародерство» від 3 березня 2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>

6. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у каранті кримінальних правопорушень» від 13 липня 2023 р. № 3233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3233-20#n14>

*Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ЯК МЕТА ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

На початку ХХІ ст. передовій світовій громадськості здавалося, що людство зруйнувало закон джунглів і нарешті настав справжній мир, а не лише відсутність війни. Остання стала менш прибутковою, а мир став більш вигідним. Проте широкомасштабна війна Російської Федерації (далі – РФ) проти України довела, що всі мирні очікування до 24 лютого виявилися вкрай наївними [1, с. 244]. Російське вторгнення в Україну 2022 р. стало відвертим запереченням Кремлем світового правопорядку, заснованого на зрозумілих правилах і цінностях поваги до людської гідності. Росія без жодних вагань і сентиментів розгорнула брутальну та несправедливу війну в Європі. Вона відверто хизується безкарністю через порушення правил, за якими світ жив майже 80 років. Від самого початку агресії проти України цілями російських ракет були не лише військові об'єкти, а люди: ті, які обрали свободу, свою державу та рідну мову. Дії РФ протягом 2022–2024 рр. не залишають сумніву, що завдання болю, вбивства та катування тих, хто не може чинити збройний спротив, руйнування житла і життя мирних мешканців України – ось справжня ціль РФ.

Ми маємо визнати, що система міжнародної безпеки, як і норми міжнародного гуманітарного і кримінального права, перестали діяти так, як мали б. Світова безпека може триматися на правилах лише тоді, коли цих норм дотримуються. І сьогодні Україна не лише перебуває у війні та обороняє країни Європейського Союзу (далі – ЄС) від війни на їхній території, а й є «полігоном» для напрацювання нових правил стримування агресора, які могли б припинити геноцидні наміри і масові порушення прав людини, а також унеможливили такі випадки надалі в будь-якій частині світу. Тортури, сексуальне насильство стосовно жінок, чоловіків і дітей, позасудові страти, насильницькі зникнення, депортації й примусові переміщення стали реаліями життя людей, які залишилися на територіях, окупованих РФ, без жодної змоги бути захищеними міжнародним правом. У 2024 р. російська армія продовжувала окупацію півдня